

LA PREMSA COMARCAL I LOCAL A MALLORCA. APROXIMACIÓ A LA PREMSA D'INCA (1883-1936)

ARNAU COMPANYY I MATES

INTRODUCCIÓ

A l'hora d'estudiar l'evolució de la premsa inquera, un dels principals problemes amb què es troba l'investigador és la manca de col·leccions completes de les publicacions periòdiques i la dificultat de localitzar algun periòdic¹.

Inicialment, pel que fa als estudis sobre la premsa d'Inca, hem de dir que ha estat relativament estudiada.

Disposam de la breu síntesi de Santiago Cortès Forteza titulada *Petita història de cent anys de premsa a Inca. 1883-1983*². També hem d'esmentar les relacions que fan Jaume Lladó i Ferragut a *Catálogo de la sección histórica del Archivo Municipal de la ciudad de Inca (Baleares) y del Protocolo de los Sanjuanistas de Pollensa. Documentos y Noticias*³, de Gabriel Fiol i Lluís Maicas a *Aproximació a*

¹.- Hem de dir que algunes publicacions solament les hem vistes esmentades però no ens ha estat possible consultar-les. Són: *El Nuevo Eco de Inca, El Radio, Nostra Joventut, Noticiero de Inca* i *Avance*. Voldríem fer el suggeriment que les institucions públiques o entitats culturals es preocupassin per intentar localitzar i completar les col·leccions de premsa i fer una bona hemeroteca. No solament interessa els estudiosos de la premsa sinó també els investigadors socials. De fet, la premsa a més de ser un objecte d'estudi per si mateixa, també és una rellevant font d'informació. En aquesta comunicació, també hem deixat al marge, tot i la seva importància, les publicacions escolars i parroquials editades a Inca.

².- CORTÈS FORTEZA, Santiago: *Petita història de cent anys de premsa a Inca. 1883-1983*. Impremta Molinos, Inca, 1983.

³.- LLADÓ i FERRAGUT, Jaume: *Catálogo de la sección histórica del Archivo Municipal de la ciudad de Inca (Baleares) y del Protocolo de los Sanjuanistas de Pollensa. Documentos y Noticias*. Impremta dels S.S. Cors. Palma, 1951. Esmenta una relació de la premsa a Inca entre 1883 i 1932.

⁴.- FIOI, Gabriel i MAICAS, Lluís: *Aproximació a la Bibliografía d'Inca*. Obra Cultural Balear d'Inca. Inca, 1980.

la *Bibliografia d'Inca*⁴ i de Gabriel Pieras Salom a *Breu Història d'Inca*⁵.

Al mateix temps, també són rellevants els diversos estudis sobre Miquel Duran i Saurina i la seva activitat periodística, com els realitzats per Llorenç Maria Duran al pròleg del llibre de Miquel Duran *Flors de Róella. Aplec de poesies*⁶ i per Gabriel Janer Manila a *Miquel Duran i Saurina. Treballador de la cultura, poeta del poble (1866-1953)*⁷. També hem d'esmentar alguns articles divulgatius de l'obra de Miquel Duran fets per Antoni Pons i Sastre -publicats al diari *Baleares*- i per Miquel Colom.

En els estudis generals sobre la premsa a Mallorca, trobam així mateix notícies sobre les publicacions periòdiques inqueres. Cal esmentar els treballs de Lluís Alemany i Vich⁸, José Altabella⁹, Bartomeu Carrió Trujillano¹⁰, Joan Givanel Mas¹¹, Benet Pons Fàbregues¹², Pere Sampol Ripoll¹³, Joan Torrent¹⁴ i Rafel Tasis¹⁵.

Seguidament, passarem a definir què entenem per premsa local i comarcal.

Com pot semblar inicialment, la definició no és tan fàcil i per poder-la concretar hem d'atendre bàsicament tres criteris que s'utilitzen per a la classificació de la premsa:¹⁶

- a) el lloc d'edició
- b) l'àmbit dels continguts
- c) la difusió

Per definir una publicació d'àmbit comarcal i local ha de complir, almenys, dos requisits:

5.- PIERAS SALOM, Gabriel: *Breu Història d'Inca*. Ajuntament d'Inca i Consell Insular de Mallorca. Gràtiques Garcia. Inca, 1986. En aquest llibre es dedica un breu capítol sobre l'evolució de la premsa inquera.

6.- DURAN, Llorenç Maria: *Miquel Duran*. dins Miquel Duran i Saurina: *Flors de Róella. Aplec de poesies*. Inca, 1982. Part d'aquesta introducció fou publicada, entre el febrer i el maig de 1978, a la secció *Inca dia a dia* del diari *Baleares*.

7.- JANER MANILA, Gabriel: *Miquel Duran i Saurina. Treballador de la cultura, poeta del poble (1866-1953)*. Col.lecció Ximbellí. Impremta Apóstol y Civilizador. Petra, 1983.

8.- ALEMANY VICH, L. i MUNTANER BUJOSA, Juan: *Las publicaciones periódicas en Mallorca (contribución a su estudio)*. Premi Ciutat de Palma, 1955 (inèdit). Aquesta obra de tres volums es troba consultable a la Biblioteca Pública de Mallorca.

9.- ALTABELLA, José: *Notas urgentes para una historia de la prensa balear (de 1779 a nuestros días)*. *La Estafeta Literaria*, núm. 426-428. Madrid, setembre de 1969.

10.- CARRIO TRUJILLANO, Bartomeu: *La premsa*. a *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. vol. X. pàg.48-54.

11.- GIVANEL MAS, Joan: *Bibliografia Catalana, Premsa, materials aplegats per...* Impremta Allès. Barcelona, 1931-1937.

12.- PONS FÀBREGUES, Benet: *Bibliografía de las Publicaciones Periódicas impresas desde 1779 hasta hoy en las Baleares*. Palma, 1903.(Inèdita).

13.- SAMPOL RIPOLL, P.: *Anuario bibliográfico de Mallorca, 1897-1902. Apuntes para una biblioteca mallorquina*. a *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul.liana*. Any 1898-1904.

14.- TORRENT, Joan: *Assaig d'un cens de la premsa catalano-balear*. al *Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear*. Barcelona, juny de 1930.

15.- TORRENT, Joan i TASSIS, Rafael: *Història de la premsa catalana*. Ed. Bruguera. Barcelona, 1966.

16.- Altres criteris de classificació de la premsa poden ser:

1) Segons els continguts: a) Publicacions d'informació i interès general; b) especialitzades; c) sectorials; d) de recerca; e) socials, i f) d'informació local.

2) Segons la periodicitat: a) Diaris; b) Periòdics, i c) Revistes.

- que no s'editi a Palma ni al seu terme municipal.
- que les informacions, els continguts, les opinions i els comentaris tinguin una projecció local o comarcal.

El marc cronològic

El nostre estudi sobre la premsa inquera comprèn les publicacions periòdiques editades a Inca -o que tenen com a principal projecció el marc local i comarcal inquer- entre 1883 i 1936.

El 22 d'octubre de 1883, s'edità el primer número de la *Revista d'Inca*, que suposà el començament del periodisme inquer. Amb aquesta publicació s'inicià una tradició de premsa comarcal i local, que generà un model propi d'estructura informativa. Aquesta pràctica es va veure interrompuda arran de l'esclat de la Guerra Civil i continuà tallada durant gran part del franquisme¹⁷. En els darrers anys del règim de Franco¹⁸ es tornà a reprendre i durant la transició democràtica rebé un fort impuls (a Mallorca aquest fenomen es coneix com a premsa forana).

El marc legal

Des del punt de vista polític, el marc cronològic comprès entre 1883 i 1936 abraça tres períodes:

- a) La Restauració borbònica.
- b) La dictadura de Primo de Rivera.
- c) La Segona República.

Aquest fet suposa marcs legals diferents per al desenvolupament de la premsa de l'Estat espanyol. Vegem-ho breument:

a) El marc legal durant la Restauració borbònica.

Durant aquesta etapa, el desenvolupament de la premsa va esser afectat jurídicament per la Llei de Policia d'Impremta, del 26 de juliol de 1883, inspirada en la Constitució de 1876. Aquesta llei feia referència als requisits necessaris per a la publicació, les rectificacions, els aclariments, els impresos clandestins i les responsabilitats de les publicacions. A més, es varen dictar altres ordenances que, en gran mesura, repercutiren en la funció i el desenvolupament de la premsa. Així i tot, varen tenir una aplicació relativa. El 27 de juliol de 1884 es dictà una ordenança encaminada, sobretot, a protegir les autoritats i el 28 de desembre de 1888, una altra que impedia als militars poder exercir el periodisme.

¹⁷. - El 10 de novembre de 1951, va tornar a publicar-se el setmanari *Ciudad*, subtitulat *Semanario de Información*, sota la direcció de Gaspar Sabater Serra. S'edità fins el 30 de desembre de 1961.

¹⁸. - L'octubre de 1970, es començà a editar la revista mensual *Nova Joventut*, que se subtitulà *Revista de la Joventut d'Inca*. En sortiren 40 números i va desaparèixer l'abril de 1974. El dijous, 5 de setembre de 1974, sortí el setmanari *Dijous*, subtitulat *Semanario información local y comarcal* i dirigit per Gaspar Sabater Serra.

El 1914, l'editor Miquel Duran fou empresonat uns quants dies¹⁹ per haver-se responsabilitzat d'un article de Bartomeu Ferrà, publicat amb pseudònim, a *Ca Nostra*.

b) El marc legal durant la dictadura de Primo de Rivera.

El 13 de setembre de 1923, el general Miguel Primo de Rivera féu un cop d'estat i va suspendre les garanties constitucionals. Aquesta nova situació política frenà el desenvolupament i l'impuls que s'havia generat a principi del segle.

Dos dies després, el 15 de setembre, el capità general de les Balears, Ventura Fontán y Pérez Santa Marina, dictà un ban en el qual declarava l'estat de guerra a la província i sotmetia a jurisdicció de guerra *los que directa o indirectamente de palabra o por escrito, por la imprenta, el grabado u otro medio mecánico de publicación exciten a cometer alguno de los delitos comprendidos en este bando, propalen noticias, viertan especies que puedan servir de pretexto o vayan encaminadas a promover que los individuos falten a la subordinación o quebranten sus deberes militares*.

El diumenge, 16 de febrer de 1923, *El Día* anuncià que, el matí del dia anterior, s'havia posat en contacte amb el capità general de les Balears i aquest havia manifestat que *no tenía el proyecto de establecer la censura, confiando en que la cordura de los periódicos locales les llevará a no ponerse en contradicción con las instrucciones del bando publicado*.

El Reial Decret del 17 de setembre de 1923 va confirmar l'estat de guerra a tot el territori espanyol i deixà sense vigència els articles 4, 5, 6, 9 i 13 de la Constitució.

La premsa va patir la nova situació encetada per la dictadura, i, ràpidament, la censura -i l'autocensura- es féu perceptible. La seva actuació repercutí sobretot en les opinions més que en les informacions. Els articles sobre política estatal varen minvar i les seccions més afectades foren les de *Servicio Telegráfico*, els editorials i els articles d'opinió. Cal matisar, però, que no tots els mitjans sofriren la censura per igual. El setmanari *Ecós* publicà, el 20 de setembre de 1923, un editorial titulat *Al fin surgió el hombre*, signat pel director Julio Sacristán, en el qual demanava suport i celebrava el cop d'estat del general Primo de Rivera.

c) El marc legal durant la Segona República.

Amb la proclamació de la Segona República, es recupera legalment la llibertat de premsa que havia estat tan amenaçada durant el primer terç del segle XX. Va

¹⁹.- Segons Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 27: *No es pot deixar de recordar el moment més greu de la vida periodística de Duran. En el n.º 316, el «Ca-Nostra» publica un escrit firmat amb pseudònim, del qual era autor D. Bartomeu Ferrà, tan bon amic seu i ja vellet, que constitueix un atac bastant violent contra una «festa de la flor» que s'havia organitzat a Ciutat. Entre els interessats hi ha una Borbón, esposa del capità general de les Illes. Algú d'Inca, enemistat amb el P. Cerdà, creient que l'autor era aquest franciscà, va fer una denúncia.*

possibilitat, tanmateix, el relançament de la premsa política, que reaparegué amb gran força.

Amb la promulgació de la Constitució de 1931, l'article 34 apunta que *toda persona tiene derecho a emitir libremente sus ideas y opiniones valiéndose de cualquier medio de difusión, sin sujetarse a previa censura*.

Malgrat algunes lleis de caràcter restrictiu, com la de Defensa de la República i de l'Ordre Públic, la llibertat de premsa fou preservada. Durant el Bienni Negre (1934-1936), s'aplicà la censura²⁰.

ELS INICIS DE LA PREMSA A INCA

El context de la Part Forana

A Mallorca, en el darrer terç del segle XIX, al mateix temps que es produïa un increment de la intensitat i la solidesa de la premsa de Palma, sorgiren algunes publicacions de caire local o comarcal a pobles i ciutats, com Felanitx²¹, Manacor²², Inca²³, Sóller²⁴ i Lluçmajor²⁵. El 20 de juliol de 1883, sortí *El Felanigense*, que va ser la primera publicació periòdica editada a la Part Forana.

²⁰.- Tot i que no hem trobat cap mostra de censura a les pàgines del setmanari *Ciudad* (1935-1936), que era l'única publicació periòdica que s'editava llavors a Inca, freqüentment que els fulls d'alguns periòdics mallorquins sortien amb taques negres (per no retardar la sortida de la publicació, s'utilitzava el mètode de girar el plom dels textos censurats i s'imprimien gruixudes ratlles negres).

²¹.- *El Felanigense*. Setmanari editat a Felanitx entre el 20 de juliol de 1883 i el 1933, en què canvià el nom per *El Felanitxer*. Fou fundat per Bartomeu Barceló Massutí, Miquel Obrador Timoner, Pere d'Alcàntara Penya, Andreu Ramon i Jordi Veny Maimó. Se subtitulà *Semanario de Intereses Locales y Materiales, con una sección destinada á ciencias, artes, literatura y variedades*. Entre 1884 i 1919, edità l'*Almanaque de El Felanigense*, que consistia en un calendari acompanyat d'articles literaris, històrics i polítics.

²².- *El Manacorense*. Setmanari editat a Manacor entre l'agost de 1889 i el gener de 1890. Fundat per Ramon Mas i Bartomeu Sureda Ginard. Va ser la primera publicació periòdica de Manacor i en sortiren 26 números. Se subtitulà *Periódico literario y de intereses locales y del partido judicial*. Pel que fa al contingut informatiu, la majoria de notícies que oferia eren sobre Manacor, però també en duia de la comarca. Va ser substituït per *La Verdad*.

²³.- *Revista de Inca*. Setmanari editat a Inca entre el 22 d'octubre de 1883 i el 4 d'agost de 1889. Se subtitulà *Semanario de intereses materiales* (octubre de 1883-abril de 1884), *Periódico Semanal de Intereses Materiales* (maig de 1884-febrer de 1889) i *Periódico de intereses Materiales* (març-agost de 1889). En sortiren 322 números i s'edità a la Tipografia de Francisco Molina (1883-1887), a la Impremta de Ramon Martorell (1887-1889) i a la Tipografia de la Revista de Inca (1889). Inicialment (octubre de 1883-febrer de 1889) tingué una periodicitat setmanal i, després (març-agost de 1889), bisetmanal. Fou dirigit, primer, per Francisco Molina i, després, per Ramon Martorell. Reproduïa articles d'altres periòdics, com *La Publicidad*, *El Isleño*, *Diario de Palma*, *Almanaque Balear* i *El Felanigense*. També polemitzà amb el diari de Palma *El Ancora* i amb el setmanari *El Tambor*.

²⁴.- *Semanario de Sóller*. Setmanari editat a Sóller entre el 16 de febrer i el 15 de novembre de 1884. En sortiren 33 números i fou dirigit per Ricard Salvà. En varen ésser redactors Jeroni Estades, Andreu Pastor i Josep Rullan. S'editava a la impremta Biblioteca Popular, de Palma. L'11 de juliol de 1885, començà a sortir el setmanari *Sóller*. Fou fundat i dirigit per Joan Marquès Arbona i, excepte el període d'entre el gener de 1890 i el setembre 1891, s'ha continuat editant fins a l'actualitat.

²⁵.- *Es Pagès Mallorquí*. Revista d'agricultura publicada a Lluçmajor entre el 30 d'abril de 1899 i el 10 de juny de 1904. Se subtitulà *Revista bilingüe d'Agricultura Pràctica*. En sortiren 125 números. Dirigida

Els periòdics informatius tenien, moltes vegades, uns forts components polítics, literaris i religiosos. Al mateix temps, també aparegueren publicacions culturals, religioses, humorístiques i revistes de caire especialitzat i professional (agrícoles, pedagògiques, mèdiques i esportives, entre d'altres).

També és aplicable, en gran mesura, a la premsa mallorquina, el que assenyalava Jaume Guillamet²⁶ en el cas de la premsa de Catalunya: *l'estructura territorial de la premsa comarcal és un reflex força fidel del nivell d'activitat política, cultural i econòmica, la seva aparició i el seu desenvolupament obeïren no sols, o no tant, a la necessitat i a l'interès de rebre informació important de la resta del país i del món en general com a la més concreta d'elaborar i formalitzar la informació de la pròpia realitat.*

És a dir, el model de premsa comarcal i local que apareix al darrer terç del segle XIX i al començament del XX segueix una jerarquia d'acord amb els diferents nivells d'importància de les poblacions, com el pes demogràfic, polític -partits judicials-, social -entitats, associacions- i econòmic

POBLACIÓ

Municipi	1888	1900	1910	1920	1930
Felanitx	11.820	11.294	11.028	11.353	11.666
Inca	7.477	7.579	8.353	9.439	10.398
Llucmajor	9.195	8.859	9.663	9.790	9.890
Manacor	19.570	12.408	12.436	13.033	15.721
Sóller	8.594	8.026	8.627	8.752	8.830

La manca d'intents de premsa diària a la Part Forana

A Inca, com a la resta de poblacions de Mallorca, excepte Palma, no hi hagué intents de fer una publicació diària. De fet, la publicació de periodicitat més curta fou bisetmanal, tot i que la majoria eren setmanals i quinzenals.

L'evolució de la premsa diària mallorquina ha tingut sempre com a nucli editor la capital de l'Illa. La dependència de Palma ha estat evident i en cap altre lloc s'ha pogut donar un nivell de professionalització.

La necessitat de premsa a la Part Forana

El fet que Palma esdevingués capitalitzadora i centralitzadora de l'edició periòdica mallorquina, provocà la necessitat que diverses poblacions de la Part

per Antoni Garcies Vidal, va tenir una periodicitat inicial quinzenal i llavors mensual. Publicà articles sobre agricultura, ciències i folklore, tant d'autors mallorquins com d'altres que eren reproduccions de revistes estatals i estrangeres. S'editava a la impremta de Bartomeu Reus, de Felanitx.

²⁶. - GUILLEMET, Jaume: *La premsa comarcal. Un model català de periodisme popular*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1983. pàg. 47-48

Forana optassin per una complementarietat informativa. Tot plegat féu que s'hi produís una vitalitat periodística que, en gran part i sense comptar el període del franquisme, ha continuat fins a l'actualitat.

LA PREMSA D'INCA, UN MODEL PROPI EN L'EVOLUCIÓ GENERAL DE LA PREMSA MALLORQUINA

Dins el contetx de la història de la premsa mallorquina, la premsa inquera juga un paper destacat pel que fa al nombre de publicacions. Cap nucli de població, excepte Palma, edità tantes capçaleres en el període de 1883-1936.

Així i tot, hem de considerar que una de les principals característiques de les publicacions inques és la seva breu durada i la manca de consolidació²⁷ si les comparam amb altres de pobles com Felanitx o Sóller.

Creiem que es pot parlar del cas inquer com a model propi en l'evolució general de la premsa mallorquina, tant pel que fa a les seves característiques com pel seu desenvolupament i estratègia comunicativa.

La premsa inquera és avançada respecte a l'evolució de la premsa local mallorquina per la proposta d'informació i per la difusió.

Tenia lloc una complementarietat de la informació local, insular i estatal amb l'opinió i la creació literària. A més, algunes publicacions inques tenien l'objectiu d'aconseguir una comarcalització de la informació. En són bona mostra les notícies locals sobre les poblacions dels voltants d'Inca i, també, les cartes al director, moltes de les quals eren signades per persones dels pobles de la comarca.

En alguns casos, el model de premsa inquer intentava dur endavant unes publicacions que tenien com a àmbit tot Mallorca. Aquests intents, sobretot, eren representats per les iniciatives periodístiques dutes a terme per Miquel Duran amb publicacions com *La Bona Causa* o *La Veu d'Inca*.

També s'hi edità una publicació d'àmbit illenc que tenia una doble administració -a Inca i a Palma- i que durant un període de quasi un any, s'imprimí a la impremta de Miquel Duran. Va esser el setmanari *L'Ignorancia* (1918-1919).

²⁷.- Quan se celebrà el primer any de publicació del setmanari *La Ciudad* es publicà un article titulat *Nuestra tristeza, al publicarse el primer número de LA CIUDAD* i es feia un breu repàs als inicis de la publicació. A l'apartat de quan es discutia la idea d'iniciar la publicació s'esmenta:

- Hemos de hacer un semanario inquense!.

Entonces, uno de nosotros -¿ Quien fué? - intentó cortar las alas de aquel noble pensamiento:

Es casi imposible. En Inca, no ha podido cuajar nunca un periódico duradero. Todavía se recuerdan los esfuerzos altruistas de D. Miguel Durán, de D. Miguel Amengual, de D. Julio Sacristán y de tantos organizadores de empresas de esta índole que, tras un rudo batallar de años y años, no consiguieron sino que sus sacrificios de tiempo y de dinero cayesen en el vacío... Ahí están «Ca-Nostra», «Heraldo de Inca», «Ecos»...

Quasi un mes i mig després de la commemoració d'aquest primer aniversari de *La Ciudad* es deixà de publicar.

Breu evolució de les capçaleres

- La Restauració borbònica.

Durant aquest moment, la premsa inquera es pot dividir en dos períodes clarament diferenciats:

a) Les publicacions dels dos darrers decennis del segle XIX.

El 22 d'octubre de 1883, aparegué el primer número del setmanari *Revista de Inca*, del qual en sortiren 322 números. Deixà d'editar-se el 4 d'agost de 1889. Deu mesos després, s'inicià la segona publicació periòdica inquera, *La Villa de Inca*, de la qual se'n publicaren 105 números, fins al juny de 1892.

Inca no tingué cap publicació pròpia entre el juliol de 1892 i el desembre de 1899.

b) Els periòdics d'entre 1900 i 1923.

Aquest època representa el major dinamisme de la història de la premsa inquera, tant pel que fa al nombre de capçaleres que s'editaren (13 en total) com pel que respecta a la coincidència temporal d'algunes.

L'octubre de 1900, per primera vegada, la ciutat comptà amb dues publicacions al mateix temps: la primera època d'*El Heraldo de Inca*, que s'imprimia a la Tipografia de Pieras, i *El Nuevo Eco de Inca*, que s'editava a una impremta de Palma. Més endavant, la durada d'*El Heraldo de Inca*, també fou simultània primer a *Es Ca d'Inca* i després a *El Hogar*.

Entre el desembre de 1905 i el setembre de 1907, Inca va restar de nou sense cap publicació periòdica.

El setembre de 1907, amb l'inici de la segona etapa del setmanari *Heraldo de Inca* i, poc després (octubre de 1907), amb el començament de la primera època de *Ca Nostra* s'originà un llarg període d'ininterupció pel que fa a les publicacions inques que solament es va veure interromput durant la dictadura de Primo de Rivera.

Al mateix temps que tingué lloc l'etapa de major continuïtat de les publicacions *Heraldo de Inca* (1907-1912) i *Ca Nostra* (1907-14), també hi hagué una sèrie d'intents de crear periòdics que tingueren una brevíssima durada i que no arribaren a consolidar-se. Ens referim, entre d'altres, a *El Radio* (1904) i *Nostra Joventut* (1917).

Fou en aquesta època, que Miquel Duran Saurina desenvolupà la seva activitat periodística més rellevant i realitzà una sèrie de temptatives de fer una publicació per a tot Mallorca editada des d'Inca. En el quinquenni 1915-20, Duran es convertí en el promotor de la premsa inquera i edità *La Veu d'Inca* (1915-18), *L'ignorancia* (1918-19) i la segona època de *Ca Nostra* (1919-26).

Entre 1921 i 1923, hi hagué dos intents periodístics de breu durada que no qual·laren. Ens referim al quinzenari *La Comarca* (1921-22) i al setmanari *Ecos* (1923).

- La dictadura de Primo de Rivera.

El període de la dictadura de Primo de Rivera es caracteritzà per un alentiment de l'activitat periodística inquera. El 27 de setembre de 1923, quasi vint dies després del cop d'Estat, deixà d'editar-se *Ecos*.

Solament, tingué una certa continuïtat la segona època de *Ca Nostra* (1919-26).

Entre l'abril de 1926 i el març de 1928, Inca tornà a quedar sense cap publicació.

Amb l'edició del setmanari *Noticiero de Inca* (1928) i de la tercera etapa de *Ca Nostra* (1928-29) es reprengué breument l'activitat periodística.

El 15 d'agost de 1928, sortí al carrer el darrer número de *Ca Nostra*, fet que suposà el final de l'activitat de Miquel Duran i Saurina²⁸. Inca restà, novament, sense premsa pròpia.

- La Segona República.

El 12 d'abril de 1931, sorgí el setmanari *La Ciudad* (1931-32), dirigit per Alejandro Bérnago. Suposà la represa de la premsa inquera, que s'havia interromput al final de la dictadura de Primo de Rivera.

Durant la Segona República, el paper de la premsa com a eina política i propagandística de diversos sectors assolí la seva màxima expressió a Mallorca.

En canvi, a Inca, l'evolució significativa de la premsa iniciada a partir de 1883 i que tingué la seva màxima expressió, com hem vist, en els dos primers decennis de segle, va sofrir un alentiment. Únicament s'editaren tres setmanaris de breu durada²⁹. Hi hagué un llarg interval (entre el juliol de 1932 i el setembre de 1935) en què no s'hi publicà cap periòdic.

La premsa política inquera tingué el seu model més significatiu en el periòdic *Avance*, que se subtitulà *Semanario de Combate-Defensor de la clase obrera* i que aparegué el 15 de juny de 1936. Arran del cop d'Estat del 18 de juliol va interrompre la seva publicació i els seus editors, director i redactors foren represaliats³⁰.

²⁸.- Segons Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 29, estava econòmicament acabat.

²⁹.- *La Ciudad* es publicà durant un any i dos mesos i en sortiren 59 números; *Ciudad* durà vuit mesos (30 números), i *Avance* s'edità un mes (5 números).

³⁰.- Del setmanari *Avance*, foren afectats per l'aplicació del Decret del 13 de setembre de 1936, els editors propietaris Bernat Rubert Ferrer, Joan Garau Pieras i Miquel Reynés Morey; el director Miquel Mercadal Ramis; el secretari Guillem Vallori Bonafé, i els redactors Gabriel Buades Pons i Llorenç Beltran Salvà.

PREMSA D'INCA

NOM	PER.	PERÍODE	Núm.	Ll.
Revista de Inca	S	22-X-1883/4-VIII-1889	322	Cs
La Villa de Inca	S	6-IV-1890/16-IV-1892	105*	Cs
El Eco de Inca	S	5-I/22-IX-1900	35*	Cs
El Nuevo Eco de Inca	S	20-X/10-XI-1900	3*	Cs
El Heraldo de Inca	S	X-1900/3-XI-1902		
		IX-1907/IX-1912	-	Cs
Es Ca d'Inca	S	16-VI/1-IX-1901		
		31-V-1903/5-VI-1904	66	C
El Hogar	S	9-XI-1902/2-V-1903	26	B
La Bona Causa	S	12-VI-1904/2-XII-1905	78	C
El Radio	S	24-IX-1904	-	Cs
Ca Nostra	S/Q/M	1-X-1907/XII-1914		
		II-1919/IV-1926		
		1-V-1928/15-VIII-1929	343	
			157	
			29	C
La Veu d'Inca	S	2-I-1915/13-IV-1918	171	C
Nostra Joventut	-	1917	-	Cs
L'Ignorància	S	7-XII-1918/4-IX-1919	40	C
La Comarca	Q	16-XI-1921/1-II-1922	7	Cs
Ecos	S	31-V/27-IX-1923	17	Cs
Noticiero de Inca	-	III-1928	-	C
La Ciudad	S	12-IV-1931/4-VI-1932	59	Cs
Ciudad	S	28-X-1935/30-VI-1936	30	Cs
Avance	S	15-VI/VII-1936	5	Cs

BS.- Bisetmanal; S.- Setmanal; Q.- Quinzenal; M.- Mensual.

C.- Català; Cs.- Castellà; B.- Bilingüe en català i en castellà.

* No sabem si és el darrer número publicat.

Els títols

Inicialment, ni les capçaleres ni els subtítols de les publicacions periòdiques no palesen una filiació política, tot i que quan arriben eleccions o hi ha conflictes polítics normalment els periòdics prenen part o interven activament en la política local.

Si observam el nom de les capçaleres podem esmentar:

a) La presència del topònim. El nom d'Inca apareix en vuit capçaleres (surten a les sis primeres publicacions³¹ i després solament a dues³² més).

³¹.- Són *Revista de Inca*, *La Villa de Inca*, *El Eco de Inca*, *El Nuevo Eco de Inca*, *El Heraldo de Inca* i *Es*

També hi veiem noms genèrics referits a l'àmbit geogràfic d'edició³³, com *La Villa de*, *La Comarca*, *La Ciudad* i *Ciudad*. Altres periòdics mallorquins també portaren aquests noms³⁴.

b) Hi trobam també alguns noms que són habituals de publicacions, com *Revista de*, *El Eco de*, *El Nuevo Eco de*, *El Heraldo de*, *La Veu de*, *Ecos* i *Noticiero de*.

c) D'altres títols que fan esment a diversos significats, com *Es Ca d'Inca*³⁵ -que es refereix a l'escut de la ciutat d'Inca-, *L'Ignorancia*³⁶ -que repeteix el nom del setmanari en català dialectal aparegut a Palma entre el juny de 1879 i el juliol de 1885 i de la revista editada també a Palma entre el gener i l'octubre de 1902-, *La Bona Causa* i *Ca Nostra*.

Els subtítols

Generalment els subtítols serveixen per aclarir la tendència i el propòsit de la publicació. Alhora, també intenten donar una informació complementària del títol.

Com succeeix moltes vegades amb la premsa, resulten esser tòpics. En són bona mostra els de *Revista de Inca: Semanario de intereses materiales*, *Periódico Semanal de Intereses Materiales* i *Periódico de Intereses Generales*; de *La Villa de Inca: Periódico Semanal de intereses morales y materiales*; d'*El Eco de Inca: Semanario de noticias*; d'*El Heraldo de Inca: Semanario independiente y de noticias* i *Semanario Artístico, Industrial, Científico, Moral y de Noticias*; de *La Bona Causa: Setmanari popular mallorquí*; de *Ca Nostra: Setmanari d'Inca, Setmanari Popular, Revista d'Inca, Setmanari mallorquí, Planes de notícies i anuncis* i *Revista quinzenal*; d'*El Radio: Semanario independiente de avisos y noticias*; *La Veu d'Inca:*

Ca d'Inca. El Hogar, que és la publicació que fa set per ordre cronològic, és la primera que no du el nom de la ciutat a la capçalera.

³².- Són *La Veu d'Inca* i *Noticiero de Inca*.

³³.- El 1900, la reina Maria Cristina atorgà el títol de ciutat a Inca, en reconeixement dels seus avanços socials i econòmics.

³⁴.- Ens referim als setmanaris *Villa de Andraig* (1912-13 i 1919), d'Andratx i *La Ciudad* (1905), de Palma. En canvi amb el nom de *La Comarca* no hi hagué altra publicació mallorquina.

³⁵.- En el darrer editorial d'*Es Ca d'Inca*, publicat el 5 de juny de 1904, hom remarca que *Diumenge prop vinent aquest setmanari, sortirà ab un altre nom. Obeix tal mudança a que fora d'Inca sols han vist amb el títol ES CA D'INCA, un nom vulgar, encara que per noltros es emblema de noblesa y fidelidad, per esser l'escut d'Inca.*

*Aquest motiu es estat que, moltes persones y entre elles algunes de indiscutible autoritat literaria, nos han aconseyat el canvi de títol, y, fins y tot, nos han promés la seva col·laboració si feyem aquesta innovació. Davant aquesta recomanació, el setmanari *Es Ca d'Inca* fou substituït per *La Bona Causa*.*

³⁶.- En el primer editorial, es reivindica la continuïtat amb l'anterior publicació del mateix nom, dient que *El primer buf que dels nostres pulmons, passant per la flauta, feim arribar an el públic de la nostra terra, comensarem com comensaren fa coranta anys els que sabien de les nostres coses i de l'aigo viva: Alabat sia Deu!*

Noltros no som aquells, porque les coses del món han mudat, muden i mudaràn; però som o creim ésser els seus descendents, i lo qual vol dir que dúim el seu nom i el seu mateix ésser interior i casi casi el seu mateix experit.

No volem ésser com un cerca-vents que qualsevol alenada d'oratjol fa girar. Encara som ignorants; però hem tastat coses bones de la sapiència i en tenim set.

Setmanari Popular, de *L'Ignorancia: Setmanari popular mallorquí*; *Ecos: Semanario de Información*; de *La Comarca: Periódico quincenal artístico y literario*; de *La Ciudad: Semanario Literario y de Información*; de *Ciudad: Semanario de Información*. Com podem veure la majoria fan referència a la periodicitat de la capçalera (amb un predomini de setmanaris), a la seva independència i al seu contingut.

En canvi d'altres subtítols són menys freqüents en la premsa mallorquina, com els d'*Es Ca d'Inca: Lladrará cada diumenge mentres li donin que menjar*; *Setmanari d'Inca*; i d'*El Hogar: Semanario bilingüe*.

Podem dir que únicament el setmanari *Avance* especificava la seva adscripció política específica. Se titulava *Semanario de Combate-Defensor de la clase obrera*.

Els objectius de les publicacions

L'aparició d'una capçalera en aquest període (1883-1936), també pot ser conseqüència de la poca infraestructura que es necessitava per poder publicar un periòdic. El sistema d'edició permetia que treure una publicació no fos una inversió important, tant en despeses d'impressió, com en paper, en personal i en serveis d'informació.

La redacció i l'edició d'un periòdic era, moltes vegades, el producte del treball d'un nombre reduït de persones, que en alguns casos es podia reduir a una³⁷ o a dues. Ideològicament, hem de destacar el pes que tenia l'església local en l'activitat periodística inquera.

Tenint en compte la declaració inicial de motius de les editorials del primer número, podem establir diferents objectius:

a) Voler actuar de ressò de les necessitats de la població i defensar-ne els interessos. Aquesta finalitat lliga amb la reflexió sobre l'exigència d'una publicació inquera, com a símptoma de la modernització i el progrés de la ciutat d'Inca.

A manera d'exemple³⁸, hem elegit quatre extractes d'editorials publicades al primer número de:

- Revista de Inca:

Al dar por primera vez este paso en la senda del progreso, comprendiendo que de hoy más se hace preciso llenar el vacío que se notaba y por exigirlo el grado de cultura que alcanza el pueblo de Inca, es por lo que nos hemos decidido á publicar la presente REVISTA, y hacer porque todas las reformas de que éste es susceptible y las mejoras que reclama, y que no son desconocidas á los hombres que manejan los asuntos públicos de la localidad, vengan á ser una realidad, haciendo

³⁷.- En el transcurs d'algunes capçaleres, Miquel Duran i Saurina es quedà com a únic redactor i impresor del periòdic. Així, a la segona i a la tercera èpoques del *Ca Nostra*, s'encarregava d'editar-lo, escriure'l i imprimir-lo tot sol.

³⁸.- Com que l'anàlisi de les primeres i de les darreres editorials de cada publicació seria motiu d'una altra possible comunicació i ultrapassaria el contingut d'aquesta, hem preferit optar per una tria d'articles d'alguns periòdics.

un poco hoy otro mañana á fin de que no esté huérfana esta importante villa de todo aquello que su reconocida importancia reclama.

Venimos á ser, como indicamos á nuestros compañeros en la prensa, defensores del progreso, pero defensores pacíficos de todo aquello que pueda ser beneficioso á los intereses materiales de este pueblo.

- *La Villa de Inca:*

Movidos por la idea de satisfacer una necesidad, desde hace tiempo sentida en esta villa de Inca, la primera de la Isla en el orden comercial, y alentados por el deseo de cooperar, aunque humildemente, al progreso de este importantísimo Centro, venimos al estadio de la prensa.

Sin vanas pretensiones; sin miras egoistas, que están lejos, muy lejos de nosotros, dedicaremos con preferencia, aunque en modestísima esfera, toda nuestra atención á cuanto tienda al fomento y desarrollo moral y material de esta laboriosa y floreciente comarca; y si con esto conseguimos llevar á feliz término la pesada carga, que voluntariamente y solo por un sentimiento de puro patriotismo, nos imponemos, quedarán cumplidos nuestros deseos y recompensados nuestros sacrificios.

- *Heraldo de Inca:*

¡Á qué venimos!

A reanudar la labor suspendida, introduciendo aquellas mejoras de información que de veras reclaman: la importancia cada día más progresiva de esta ciudad y las relaciones, de cada momento más íntimas y extensas, que mantiene con los pueblos de este partido.

- *Ecos:*

De sabido pudiera callarse que dada la indiscutible importancia que por todos conceptos tiene Inca, es absolutamente necesario, imprescindible para el normal desarrollo de su vida que cuente con un periódico.

b) La premsa com a element difusor d'un catolicisme social i d'un regionalisme defensor de la cultura, de la llengua, de les tradicions i dels costums de Mallorca. En aquest aspecte, hem de destacar sobretot les capçaleres dirigides o mantingudes per Miquel Duran Saurina, que fou un clar representant d'un regionalisme conservador, molt vinculat a la revifalla catòlica de l'època.

Com hem fet abans, transcrivim alguns extractes significatius de diversos editorials de:

- *El Hogar.*

Nuestro tema: virtud y trabajo, no excluye de todo partido político, de doblegarnos ante las imposiciones de ninguna bandera; nuestras apreciaciones serán

de alabanza, para cuanto sea noble, justo y útil, y de vituperio para lo indigno, grosero y perjudicial, aquilatados estos juicios escrupulosamente ante la conciencia y en los límites de la moral de nuestra Religión Católica.

- La Bona Causa:

(...) bo será dir que LA BONA CAUSA defensará la Relligió, la Patria y tota mena de sanes idees. Sense esser polítichs, apoyarem la bona política, si la veim brillar pe'n lloch. En nostros articles de fondo tractarem qüestions socials, filosòfiques y científiques, procurant presentarles amb estin senzill y popular; per escampar, entre'l poble la llum y els conexements útils y necessaris a l'homo del sitgle XX.

Nos servirem també, en la nostra publicació, de les rondayes y tradicions que, com a flors y fruits sabrosissims, ha produit l'agre de Mallorca; font inestroncable de poesia y honradés que corre fresquívola per totes les encontrades d'exa terra beneida.

Tots els qui deshonrin, amb les seves paraules y obres, la Fé de nostros pares ó la Roquesta, seran l'objecte de nostros atachs; y els qui engrandesquin, amb la virtut, ciencia o treball, aquestes dues benvolgudes mares del nostro cor, serán els nostros amichs y LA BONA CAUSA no los planyarà, les seues alabanses.

- Ca Nostra:

(...) fer obra de restauració social cristiana i posar en primer terme la religió i les bones costums.

- La Veu d'Inca:

Per altre part, Inca no ès solament una sala de màquines, o una granja de conreu o una societat comercial; ès un poble que té cos amb vida i necessidats materials, pero també té cor i ànima amb vida i necessidats morals i espirituals. Per lo mateix, tot lo que es relaciona amb la puresa de les nostres costums i amb la perfecció de la nostra cultura; tot lo que atany a les belles arts, tot lo que se refereix a les ciències i a l'instrucció en general, tot lo que pertoca a la religió de la nostra ciutat; coses totes interessantíssimes, que no pot passar per alt un periòdic qu'haja d'esser de bon de veres La Veu d'Inca.

I per tot axò se funda i comensa el nou setmanari: per impulsar i encaminar la vida material i la vida moral de la nostra sempre volguda ciutat pels camins d'un progrés ben entes i raonable.

- L'Ignorancia:

Per això vos convidam a beure amb noltros l'aigo fresca del món nou, amb el gerricó de la nostra terra.

Noltros som noltros, i no volem esser res més; mes tampoc volem que la nostre essència quedi pedrificada igual que un cadàver, porque no ès ni pot èsser. Volem créixer, volem acullir tota cosa nova, i si plau a la nostra sanc, també es tornarà sanc nostra.

Els motius principals de desaparició de les publicacions

Primerament, hem d'esmentar que en alguns casos la publicació no menciona el motiu de la desaparició i, en altres casos, l'editorial o la nota d'acomiadament esdevé un pur formalisme sense entrar en les causes reals.

Els motius de la desaparició dels periòdics foren³⁹:

a) La manca de suport a la publicació, que pot venir donada per:

- La falta de subscriptors.- És una causa indirecta ja que no suposa un motiu per si mateix però és el desencadenant de la fallida econòmica⁴⁰.

- La manca de col·laboradors.- És el cas d'algunes publicacions dirigides per Miquel Duran, que quedà gairebé com a únic redactor del periòdic⁴¹. També en altres casos, el trasllat de residència d'algú suposava el tancament de la publicació⁴².

b) La substitució d'una capçalera per una altra.

En alguns casos, diverses publicacions vinculades a l'activitat periodística de Miquel Duran canviaren el nom. *El Hogar* (novembre 1902-maig 1903) va ser substituït per la segona època d'*Es Ca d'Inca* (maig 1903-juny 1904). I aquest, fou reemplaçat per *La Bona Causa* (juny 1904-desembre 1905).

El setmanari *Ca Nostra* (1907-14) va ser substituït per *La Veu d'Inca* (gener 1915-abril 1918).

El canvi de nom d'aquests setmanaris fou motivat per:

- El desig de fer una publicació d'àmbit més general i no exclusivament d'Inca. És el cas del canvi d'*Es Ca d'Inca* per *La Bona Causa*.

- L'intent de formar un cos de redacció més ampli i de tenir el suport econòmic de sectors més amplis. És el motiu de la substitució de *Ca Nostra* per *La Veu d'Inca*⁴³.

c) Com ja hem dit, amb l'inici de la Guerra Civil, s'apunta un trencament en l'evolució de la premsa d'Inca i en la de la resta de Mallorca.

Arran del cop d'Estat del 18 de juliol, els dos setmanaris, *Ciudad* i *Avance*, que s'editaven a Inca deixaren de sortir.

³⁹.- Cal tenir present que els motius es podien donar per separat o alhora.

⁴⁰.- Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 24 fa referència a una nota trobada entre els papers de Miquel Duran en la qual deia que *Avui he escoltat un sermó que ha fet el Rev. (aquí posa el nom) i m'ha semblat molt bé. Llàstima que no pensàs així fa deu anys quan feia propaganda entre els sacerdots perquè es donassin de baixa del Ca Nostra.*

⁴¹.- El 1910, la fretura de col·laboradors féu que el setmanari *Ca Nostra* es convertís en quizenari.

⁴².- Com assenyala Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 22: *S'extingia «El Hogar» a causa del trasllat de regiment d'un (o dels dos?) militars redactors, encara que d'això no se'n parla en l'article de despedida. Es refereix als militars Bernadí Mulet i Llorenç Lafuente Vanrell.*

⁴³.- Segons esmenta Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 27: *els darrers temps del «Ca-Nostra» Miquel Duran aconseguia interessar un grup de senyors inquers amb qui esperava reunir un cos de redacció i fins i tot una millor organització econòmica, que tanta falta li feia. Entusiasme i bons propòsits no en faltaren. Davant tan bona voluntat, va conformar-se, ben a contracor, a canviar la capçalera del setmanari. Però a partir del maig de 1917, Miquel Duran tornà a quedar tot sol al davant de *La Veu d'Inca* i el 13 d'abril de 1918 en sortí el darrer número.*

La durada de les publicacions

Podem dir que en el model de premsa inquer, hi ha la dificultat de consolidar unes plataformes periodístiques sòlides i, per tant, amb incidència social. Tot plegat demostra la fragilitat del teixit comunicatiu inquer. No solament tenen un breu tiratge d'exemplars -com veurem- sinó que, a més, no s'arriben a constituir unes capçaleres amb estabilitat, a excepció del setmanari *Ca Nostra*, que aconseguí passar dels deu anys, amb un total de devers 529 números publicats.

Passaren dels cinc anys *Revista de Inca* i *El Heraldo de Inca* i dels dos *La Villa de Inca*; *Es Ca d'Inca* i *La Veu d'Inca* i de l'any *La Bona Causa* i *La Ciudad*.

La infraestructura de les impremtes i tipografies a Inca⁴⁴

Les publicacions estan directament vincuades a les impremtes locals i en depenen en gran part.

L'envelliment tècnic de les impremtes tradicionals també fou una de les causes que patien les publicacions de caire local. No té lloc cap transformació d'un setmanari a diari, però sí, a bisetmanari. En canvi, foren freqüents els espaiaments de certs periòdics. Els bisetmanaris es convertien en setmanaris i alguns setmanaris passaren a ser quinzenaris i, fins i tot, revistes mensuals.

Segons esmenta Llorenç Maria Duran⁴⁵, després de la desaparició, el 2 de desembre de 1905, de *La Bona Causa*, Miquel Duran considerà que per desenvolupar l'activitat periodística *era precis tenir impremta pròpia, encara que no fos més que la rudimentària que va instal·lar amb unes ajudes que no passaren de les 450 pessetes. Va trobar premsa usada, model Gutenberg, que rendia 1.000 exemplars al dia (1) [S'havia pressupostat la fundació de la impremta en 1.500 pessetes]. De l'ofici d'impressor no en sabia ni una paraula.*

a) Les impremtes editores de la premsa d'Inca. Vegem quines eren els peus d'impremta:

1) Les impremtes de Francisco Molina, situada al carrer de la Impremta, i de Ramon Martorell, al c/ de la Campana, 3, i la Tipografia de la Revista de Inca, al c/ de la Campana, 3-, foren editores de la *Revista de Inca*.

2) La Tipografia de Martorell i Melià, que publicava *La Villa de Inca*.

3) La Tipografia de Jaume Rosselló, que imprimia de *El Eco de Inca*.

4) La Tipografia de Sastre i Pieras, que editava d'*El Heraldo de Inca*, d'*Es Ca d'Inca* i d'*El Hogar*.

⁴⁴.- La manca d'un estudi monogràfic sobre les impremtes a Inca i la impossibilitat d'abastar-lo en aquest article, fa que tal volta algunes de les impremtes i tipografies que es relacionen en aquest apartat siguin la mateixa i que solament s'hagi produït un canvi de nom de l'empresa editora. Pel que fa a la relació que donam, s'ha respectat el nom de la impremta que apareix a la publicació. No hem pogut saber on s'imprimien *Nostra Joventut* i *Noticiero de Inca*.

⁴⁵.- Llorenç Maria Duran: *Miquel Duran, op. cit.* pàg. 25.

5) La impremta de Pieras, del carrer de Mallorca, núm. 1, que imprimia *La Bona Causa* i *La Comarca*.

6) La impremta d'en Palmer, que estampava *El Radio*.

7) La impremta de Miquel Duran i Saurina, inicialment al carrer Mallorca, 1, i després al carrer de la Murta, 5, editora de *Ca Nostra*, *La Veu d'Inca* i *L'Ignorància*.

8) La impremta de Llinàs, inicialment al carrer de la Virtut i després al carrer de Sant Francesc, 23, on es feia *Ecos*.

9) La impremta d'Antoni Vich, editora de *La Ciudad* i *Ciudad*.

10) Tallers Gràfics Victòria, de carrer Antoni Fluxà, impressora d'*Avance*.

El 1891, segons la *Guía Manual de la Baleares*, de Pere d'Alcàntara Penya, a Inca hi havia la Impremta de Martorell i Melià, la llibreria d'Amengual i Muntaner, i les papereries d'Amengual i Muntaner i de Josep Rotger.

El 1928, segons l'*Anuario Balear*, la ciutat disposava de tres impremtes: la d'Antoni Davó Llabrés, al c/ de Son Net; la de Miquel Duran Saurina, al carrer de la Murta, i la de Llorenç Martorell Suárez, a la plaça del Sol. A més, hi havia la llibreria-papereria de Miquel Duran Saurina, i la papereria *La Novedad*, propietat d'Antoni Figuerola al carrer Major.

La periodicitat

És palès un predomini quasi absolut dels setmanaris. Únicament no tindran la periodicitat setmanal, una època de la *Revista de Inca* -que fou bisetmanal i sortia els dijous i els diumenges-, una època de *Ca Nostra* -que va ser quinzenal i mensual- i *La Comarca* -que fou quinzenal-.

Els tiratges

Resulta difícil poder establir el tiratge dels periòdics si la publicació no l'esmenta. Al mateix temps, aquesta dificultat també es produeix per saber el nombre de subscripcions i de vendes.

Així i tot, de vegades la publicació dóna alguna notícia sobre els seu propi tiratge o el d'altres revistes.

Miquel Duran, en l'editorial d'acomiadament del *Ca Nostra* es queixava de la manca de suport dels inquers:

El periòdic local que ha tengut més suscripció a Inca no ha lograt gaire més que un centenar de abonats, quant l'hauria de sostenir en trescentes suscripcions per quedar el seu nom a bon lloc.

Dona vergonya que això sutceesca a Inca a on totes les iniciatives troben franca acullida. I no ens dona vergonya propiament per la pobressa a que's veu reduïda la premsa local; sino més per lo que significa això en respecte a la il·lustració i poc gust d'Inca en les coses de cultura. Una població que ha tengut caudals per una plaça de toros i un teatre magnífic, que té quatre iglesies, que sosté, en confort modern, una quinzena de societats i mes d'un centenar de tavernes i que n'hi

ha que voldrien donar carta de naturalesa a sa prostitució, perque la ciutat petita tengués més ciutadania; aquesta població, repetim, ofereix el trist contrast de que les publicacions que son la seva propia veu, s'hagen de sostenir de l'heroisme de sos propietaris que a la fi se rendexen.

En el núm. 2 (19 d'abril de 1931), el setmanari *La Ciudad* publicava una nota on assenyalava que *LA CIUDAD, a partir de hoy, tendrá una tirada de 600 ejemplares. El «record» en la historia de la prensa inquense*⁴⁶.

Si per determinar el tiratge, utilitzam com a font les *Estadísticas oficiales de la Prensa periódica en España*, de 1913, 1920 i 1927, veiem com:

El 1913, *Ca Nostra* tenia un tiratge de 400 exemplars. En l'estadística de 1920, no surt el nombre d'exemplars que editava el *Ca Nostra*.

El 1927, el *Bolletí Dominical de la Parròquia d'Inca* tenia un tiratge de 900 exemplars, i el *Ca-Nostra*, de 300.

El finançament dels periòdics

Pel que fa al finançament, les publicacions, al final del segle XIX i al començament del XX, tenien quatre tipus de fonts:

1. La venda directa i la subscripció.

Respecte al preu, el periòdic era un producte bastant car en relació al nivell de vida de les classes populars.

El 1883, el preu del número solt de *Revista de Inca* era de 5 cèntims i el de subscripció d'1 pesseta trimestral a tot l'Estat i de 2 pessetes, també trimestrals a l'estranger. Aquest mateix preu tenia *La Villa de Inca*.

El 1904, la subscripció quadrimestral a *Es Ca d'Inca*, costava 1 pesseta a tot l'Estat i 2 a l'estranger.

El 1918, el setmanari *L'Ignorancia* valia 5 cèntims el número solt i la subscripció trimestral era d'1 pesseta⁴⁷.

El 1923, el setmanari *Ecos* costava 15 cèntims el número solt i la subscripció trimestral a tot l'Estat, 1,75 pts⁴⁸.

Els mitjans, davant la competència dels altres periòdics, formulaven diverses estratègies com:

- a) Ampliar el nombre de pàgines o el format.
- b) Regalar als subscriptors novel·les i almanacs
- d) Descomptes a la publicitat. El 1889, la *Revista de Inca* publicava que *Los*

⁴⁶.- Aquesta notícia contrasta amb la xifra que apareix a l'estadística de 1927, segons la qual el *Bolletí Dominical de la Parròquia d'Inca* editava 900 exemplars.

⁴⁷.- A efectes comparatius, volem esmentar que un exemplar del diari *Correo de Mallorca* d'aquests moments costava el mateix. En canvi, la subscripció mensual valia 1,25 pts a tot l'Estat i de 2,50 a l'estranger

⁴⁸.- En canvi, el diari *El Dia* valia 10 cèntims el número.

Sres. Suscritores tienen derecho á insertar gratuitamente un anuncio de extensión proporcional una sola vez cada mes.

Respecte al sistema de venda, es comercialitzaven majoritàriament a través la subscripció, tot i que també es venien als quioscs, a les llibreries⁴⁹ i a la impremta.

2. Els ingressos per publicitat.

Els anuncis generalment es publicaven a la quarta pàgina. Normalment la publicació feia saber que es posaven *Anuncios y comunicados a precios convencionales. Pago adelantado.*

Però veiem quins eren els preus dels anuncis:

La *Revista de Inca* publicava: *TARIFA DE ANUNCIOS.— Los anuncios que no pasen de diez líneas 0'25 céntimos de peseta, los demás y comunicados á precios convencionales. Los pagos se entienden por adelantado.*

3. L'aprofitament de la impremta pròpia, mitjançant l'edició d'impresos i altres documents. Normalment també funcionava com a papereria. Era costum a les publicacions que s'anunciassin les impremtes i les papereries editores.

4. Els donatius i les aportacions d'algunes entitats o personalitats⁵⁰.

La llengua dels periòdics

Quant a l'ús de la llengua catalana en el model de premsa inquer, cal considerar, que trobam dotze títols en llengua castellana sobre un total de dinou.

Incialment les primeres cinc publicacions inqueres (*Revista de Inca, La Villa de Inca, El Eco de Inca, El Nuevo Eco de Inca* i *El Heraldo de Inca*) són escrites majoritàriament en castellà, encara que també inclouen alguna col·laboració en català dialectal -com els poemes de Miquel Duran-.

El procés de catalanització de la premsa inquera està fortament vinculat a l'activitat editora i periodística de Miquel Duran Saurina. El seu dinamisme representà una progressiva catalanització de la premsa inquera, que comportà una superació de l'inicial castellanisme -*Revista de Inca, La Villa de Inca, El Eco de Inca, El Nuevo Eco de Inca* i *El Heraldo de Inca*- i posterior bilingüisme, representat pel setmanari *El Hogar*⁵¹.

⁴⁹.- El setmanari *La Bona Causa* anunciava que es venien números solts i s'admetien subscripcions a Inca -a l'administració del carrer de Mallorca i a la impremta de Pere Antoni Pieras, del carrer de Sant Francesc-, a Palma - a la impremta de Felip Guasp, del carrer de Morey i al quiosc del Born- i a Barcelona -al quiosc de La Vanguardia, de la Rambla dels Estudis-.

⁵⁰.- Recordem la referència sobre l'interès d'un grup de senyors d'Inca de contribuir econòmicament en l'edició de *La Veu d'Inca*.

⁵¹.- Aquest setmanari se subtitulava *Semanario Bilingüe* i, en el decurs de la seva edició, cada vegada més, anà publicant articles en català. Destacaven les seccions: *Brases y Calius, Tradicions inqueres* i *Notícies històriques d'Inca* i algunes eren escrites per Miquel Duran.

Entre 1901 i 1919, foren redactats en català els periòdics *Es Ca d'Inca*⁵², *La Bona Causa*⁵³, *Ca Nostra*, *La Veu d'Inca*, *Nostra Juventut* i *L'Ignorancia*. En canvi, d'aquesta mateixa època únicament estaven en castellà *El Heraldo de Inca* i *El Radio*.

En els decennis de 1920 i de 1930, excepte el periòdic *Ca Nostra* -dirigit per Miquel Duran-, la majoria de publicacions s'editaven fonamentalment en castellà. Foren els casos de *La Comarca*, *Ecos*, *Noticiero de Inca*, *La Ciudad*, *Ciudad* i *Avance*. No sorgí cap procés de reconversió d'un periòdic en castellà que es renovàs i canviàs de llengua a favor del català.

En el número extraordinari, de l'1 de gener de 1932, de *La Ciudad*, es publicava una enquesta sobre *¿Qué opinión tiene V. de LA CIUDAD?. ¿Qué méritos y defectos aprecia V. en este semanario?*. Entre les nombroses contestacions, l'única que apareix en català és la de Miquel Duran, que llavors era president de *L'Harpa d'Inca*, i assenyalava que: *Admir l'heroisme de vosté i demès companys, Sr. Director, per sostenir «LA CIUDAD» dins una població com la nostra; però, a mon pobre criteri, «LA CIUDAD» no és bembé(sic) un setmanari indígena en tots els seus devers.*

NOM	REDAC. I ADM.	IMPRESA
Revista de Inca	c/ de la Impremta, c/ de Dureta, 21 c/ de la Campana, 3	de Francisco Molina, de Ramon Martorell, de la Revista Inca,
La Villa de Inca	c/ de la Rectoria, 8	Tipografia de Martorell i Melià
El Eco de Inca	C/ de Sant Bartomeu	de Jaume Rosselló
El Nuevo Eco de Inca	-	a Palma
El Heraldo de Inca	C/ de Sant Francesc, 8	de Sastre i Pieras
Es Ca d'Inca	C/ de Sant Francesc, 23	de Sastre i Pieras
El Hogar	c/ Major, 23 c/ de Lloseta, 19	de Sastre i Pieras
La Bona Causa	c/ de Mallorca, 1	de Pieras
El Radio	-	de J. Palmer

⁵². - Miquel Duran, en el darrer editorial d'*Es Ca d'Inca*, anunciava la propera aparició de *La Bona Causa* i deia: *La Redacció i les doctrines serán ses mateixes, això sí: procurarem presentar-mos amb sa clenxa més ben feta per fer-mos més agradables a-n el poble mallorquí ja qu'en la Roqueta no hi ha altre publicació d'aquesta naturalesa escrita en llengua materna.*

⁵³. - Aquest periòdic anunciava: ¡MALLORQUINS!

Es qui viviu en aquesta illa deurada y es qui vos trobau fora Mallorca, no dexeu de llegir LA BONA CAUSA, únich setmanari que's publica en la Roqueta redactat en llengua Mallorquina.

Ca Nostra	c/ de Mallorca,1	de Miquel Duran
La Veu d'Inca	c/ de la Murta,5	de Miquel Duran
Nostra Joventut		
L'Ignorancia	c/ de la Murta,5	de Miquel Duran
La Comarca	c/ de St. Francesc,23	Tipografia Pieras
Ecos	de la Virtut/de St. Francesc,23	Llinàs
Noticiero de Inca	-	d'Amengual i Muntaner (Palma)
La Ciudad	Mercat,38	Antoni Vich
Ciudad	Perla,7	Vich
Avance	Antoni Fluxà	Talleres Gràfics Victoria

NOM	Pàg	Dim/cm	Col	C/cm
Revista de Inca	4	32x21,8	2	8,1
	4	38,5x27,3	3	6,8
La Villa de Inca	4	44x32,3	3/4	7,1/6,2
El Eco de Inca	4	38,3x26,4	3	8,6
El Nuevo Eco de Inca	-	-	-	-
El Heraldo de Inca	4	40x27	4	6,3
Es Ca d'Inca	4	35x25	3	6,2
El Hogar	4	31x21,5	3	9
La Bona Causa	4	33,5x24	3	6,3
El Radio	-	-	-	-
Ca Nostra	4	37,7x27,5	3	7,2
La Veu d'Inca	4	38,6x27,5	3	7,2
Nostra Joventut	-	-	-	-
L'Ignorancia	4	38,7x27,7	3	7,2
La Comarca	8	32x21,5	2	8,2
Ecos	4	44x32	4	6,2
Noticiero de Inca	-	-	-	-
La Ciudad	8	37,7x26,5	3	6,7
Ciudad	8	35,8x25,6	3	6,8
Avance	-	-	-	-